

Âbideler Şehri İSTANBUL'un Camileri

Fetih'den Sonra Yapılan İstanbul Camileri

İstanbul'un fethinden sonra İstanbul'a yerleşen Müslümanların ibadet edebilmeleri için Ayasofya ve birkaç kilise en kısa zamanda camiye çevrildi. Bu arada zaman içerisinde İstanbul'a yerleşmeye gelen Osmanlı halkının çoğalması nedeniyle de birkaç tane küçük cami inşasına başlandı. Bu camilerden ilki Eyûb Sultan Camii ve hemen ardından ise ilk Fatih Camii oldu.

İstanbul'da ilk yapılan camiler Bursa'daki camilerin benzerleriydi. Ancak Edirne'de daha önce yapılmış olan cami uygulamalarında biraz geliştirilmişlerdi ki bu gelişim İstanbul'daki cami inşaatlarında uygulandı.

Tüm bu camiler Bursa üslubu olarak bilinen tarzda olmakla beraber daha sonraki klâsik devir üslubundaki cami mimarisine bir geçiş sağlıyordu. İstanbul'un fethinden sonra yapılan camiler, Bursa'daki ve İznik'deki camiler gibi kare ya da dikdörtgen alanın

kubbelerle örtülmesi ve bu kubbelerin kalın beden duvarlarıyla taşınması sistemine dayanmaktaydılar. Ancak, bu dönemde yapım türünün geliştirilmesi için yapılan bazı çalışmalar göze çarpmaktadır. Bu geliştirme çabasının ilki kubbelerin 45° köşebent taşıyıcılar üzerine oturtulmasında görülmektedir.

Zamanla, Ayasofya ve diğer kiliselerin mimarisini inceleyen Osmanlı mimarları, İstanbul'daki camilerin inşasına bazı yenilikler getirerek klâsik cami mimarisini oluşturmuşlardır. Klâsik cami mimarisinin ilk örneği Beyazıt Camiidir.

BURSA ÜSLUBU İSTANBUL CAMİLERİ

İstanbul'da, Bursa üslubu ve tekniğiyle yapılan ilk Osmanlı camilerinden bazıları yapım tarihleri sırasıyla şöyledir:

Eyüp'te Eyüp Sultan Camii (1458), Fâtih'de eski (ilk) Fâtih Camii (1462), Topkapı Sarayı içerisinde Ağalar Camii (1464), Mahmud Paşa'da Mahmud Paşa Camii (1464), Aksaray'da Murad Paşa Camii (1470), Üsküdar'da Rûmî Mehmed Paşa Camii (1472), Cerrappaşa'da Davûd Paşa Camii (1485), Sultanahmet Divanyolu'nda Fîrûz Âğa Camii (1491), Fatih Karagümrük'de Vasat Atik Ali Paşa (Zincirli Kuyu) Camii (1492), Çenberlitaş'da Atik Ali Paşa Camii (1497) gibi bazı camilerdir.

*Bursa üslubu
camilere
örnek olarak
İznik'deki Yeşil
Cami.*

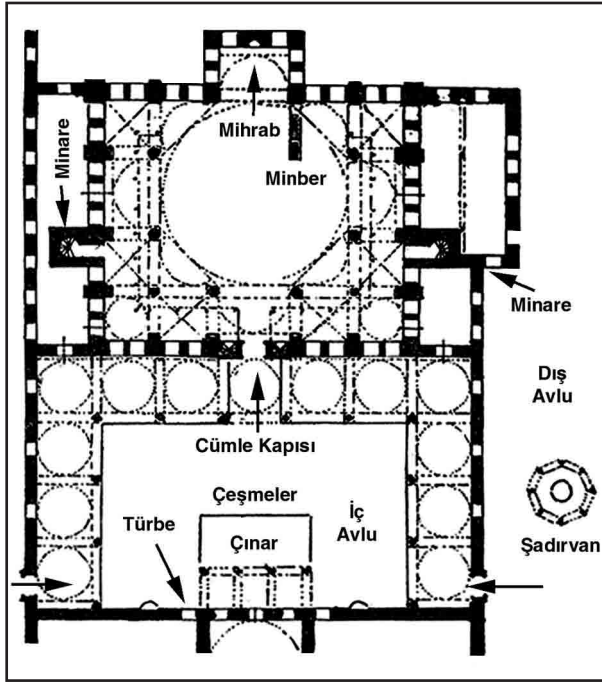

Eyüp Sultan Camii 1458

Solda, Eyüp Sultan Camii'nin planı.

Kaynak:
İstanbul Camileri - Cilt 1.

Eyüp Sultan Camii kubbesinin dışdan görünümü.

Fotograf:
H.Veysel Güleriyüz

Eyüp Sultan Camii, Haliç'in sonlarına doğru, Eyüp ilçesinde bulunmaktadır. İstanbul'un fethinden sonra Fâtih Sultan Mehmed'in hocası Şeyh

Akşemseddin, Hâlid bin Zeyd Ebâ Eyyub-ül-Ensârî'nin mezarını bularak Fâtih Sultan Mehmed'e yerini göstermiş ve buraya bir türbe ile yanına, bir câmi yapılmıştır. Bu nedenle Eyüp Sultan Câmii İstanbul'un büyük câimleri arasında önemli bir yer tutar. Öte yandan İstanbul'da Osmanlı yapısı olarak inşâ edilen ilk büyük câmidir.

Hadikat-ül Cevâmi'de "Câmi'-i Hazret-i Halid Bin Zeyd" adıyla yer alan Eyüp Sultan Câmii'nin yapımı ile ilgili olarak özetle aşağıdaki bilgiler yer almaktadır:

"İstanbul'un Türkler tarafından fethinden önce, Emevilerin İbn-i Ebu Süfyân zamanında Zeyd bin Şeceretül Rehâvi komutasında elli bir (671) tarihinde yaptıkları kuşatma ve harb sırasında orduda 33 adet sahâbe-i kirâm'da bulunmaktaydı. Bunlardan vefât eden sekizi içerisinde Hâlid bin

Zeyd Ebâ Eyyub-ül-Ensârî de bulunmaktaydı ve bu bölgeye defn edilmişlerdi. İstanbul feth olunduktan sonra Şeyh-i mumaileyh Ak Şemsettin hazretlerinin kerâmetiyle belirlenen yer kazılmış ve iki kulaç kadar kazıldıktan sonra, bir yazılı taş bulunarak kabir belirlenmiştir. Rivâyet olunduğuna göre yazılı taşta (Hâzâ kabr-i Ebi Eyyub) yazılıydı. Bunun üzerine hemen bir türbe inşa edilmiş ve türbe tamamlandıktan sonra yanına bir câmi eklenmiştir. Kapısındaki tarih aşağıdaki gibidir:

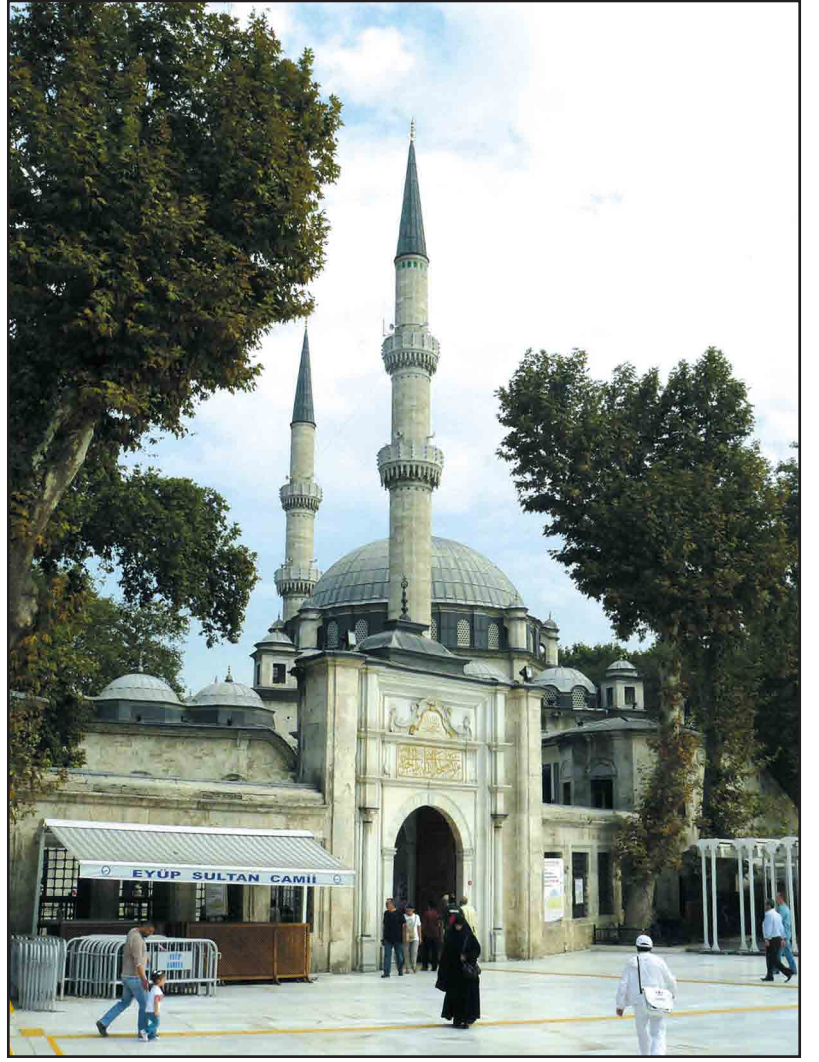
Çün sekiz yüz atmış üç sâlinde bu
Câmi'i Sultân Menmed yaptı nev
Kâne hâzâ mislü cennetü'n-nâim
Mecmâ'un lillâh min kavmi't-takvâ
860 (1456)

* چوز سکز یوز اتمش اوچ سالدده بو *
* جامعی سلطان محمدیادی نو *
* ککان هذا مثل جنات النعیم *
* مجمع لله من قوم اتقوا *

Bu bilgiye ait gerçek metin aşağıdadır:

"Daha sonraları padişahlar tarafından çeşitli onarımlar yapılmış ve bir hayırsever olan ve uzun bir süre defterdarlık yapan Ekmekçizâde Ahmet Paşa tarafından bir eklenti yapılarak genişletilmiştir (1591-1592)."

Fâtih devri yapısı olan Bursa üslubundaki Eyüp Camii'nden bugün herhangi bir iz kalmamıştır. İstanbul'un fethinden beş sene sonra (1458-1459) yılında yapılmış olan ilk Eyüp Camii, 1766 yılındaki büyük depremden ağır şekilde zarar görmüş, 1798'de Üçüncü Sultan Selim tarafından minaresi dışında tamamen yıktırılarak yeniden yaptırılmış ve 1800 yılında ibadete açılmıştır.

Asıl adı ve künyesi ile Hâlid bin Zeyd Ebâ Eyyub-ül-Ensârî, Peygamberimizin Mekke'den Medine'ye hicretinde evinde kaldığı kişidir. Hâne-i Saadet ile Mescid-i Şerîf yapıncaya kadar Hazret-i Muhammed, Hz. Hâlid'in evinde kalmıştır. Peygamberin hemen bütün savaşlarında bulunmuş, Resul-i Ekrem'in sancaktarlığını yapmıştır,

Eyüp Sultan Camii'nin dış avlu kapısının kitabesi ve camii.

Alta; dış avlu kapısının kitabesi ve süsü.

Fotograflar:
H.Veyssel
Güleryüz

Hanımlar bölümünün merdivenleri.

Fotograf:
H.Veyssel
Güleryüz

Sağda;
Eyüp Sultan Camii'nin dış avlusundaki abdest muslukları.

Fotograf:
H.Veyssel
Güleryüz

Eyüp Sultan Camii'nin şadırvanı.

Fotograf:
Hasan Veyssel
Güleryüz

Emevîler'in ilk halifesi Muaviye, oğlu Yezid'in komutasında İstanbul'a bir Arap ordusu gönderdiği zaman çok yaşlı olan Halid bin Zeyd'i de uğurlu kişi olarak yanlarına almıştı. Hâlid bin Zeyd, İstanbul'un kuşatılması sırasında hastalanarak ölmüş ve vasiyeti gereğince İstanbul önünde bir yere defnedilmişti. İstanbul önünde vefat ettiği bilinen Hz. Hâlid'in kabrinin Fâtih Sultan Mehmed'in İstanbul'u kuşattığı günlerde bulunmasıyla ilgili olarak Evliya Çelebi Seyahatnamesinde aşağıdaki hikâyeyi anlatmaktadır :

"Fâtih Sultan Mehmed Han, İstanbul'u kuşattığı sırada ordusunda bulunan yetmiş yedi nefer ehlullah kişiler, Ebâ Eyyub'un kabrini aramaya koyuldular. İçlerinden Akşemseddin Hazretleri:

- Beyim !... Alemdâr-ı Resulullah Ebâ Eyyub-Ûl-Ensârî, bu mahalde medfundur... diyerek bir orman içine girdi.

İki rekât namaz kılarak tekrar secdeye vardıkda, bir uykuya daldı, bir saat sonra başını secdeden kaldırıp;

- Hikmet-i Huda!... Seccademizi hazretin tam kabri üstüne sermişler!... dedi,

Bizzat Sultan Mehmed, Akşemseddin dervişlerinden üç kişi ile orayı kaz-dıklarında, üç zira derinlikde yeşil somaki dört köşe bir taş bulundu, üzerinde Kûfî hat ile «Hazâ Kabri Ebâ Eyyub-ül-Ensârî» diye yazılmış. O taş kaldırılınca Hz. Halid,

safranla boyanmış kefen içinde terü taze bulundu. Sağ ellerinde tunç bir mühür vardı. Taşı yine hâli ile koyup kabri toprakla örttüler ve üzerine türbe inşâ edildi..."

İLK EYÜP SULTAN CAMİİ

İstanbul'un fethinden sonra İstanbul'da Osmanlılar tarafından yapılan ilk cami olan Eyüp Sultan Câmii, Fâtih Sultan Mehmed tarafından yaptırıldığında birer şerefeli iki minareliydi. Eski hali tamamen kaybolduğundan

Sağ üstte; Eyüp Sultan Camii'nin dış avlusu ve şadırvanından bir görünüm.

Sağ altta; Eyüp Sultan Camii'nin hünkar mahfiline geçiş köprüsü.

Fotografklar: H.Veyssel Güleryüz

yapısı hakkında kesin bir fikir sahibi olmamız mümkün değildir. Ancak o devirde yapılan camilerde Bursa üslubu uygulandığından ve aynı devirde, gene Fâtih Sultan Mehmed'in yaptırdığı ilk Fâtih camiine benzemesi muhtemeldir. İlk Fatih Câmii de tam olarak bilin-memektedir. Öte yandan, Fransız yazar Henry Minetti'nin, Evliyâ Çelebi ve diğer kaynaklara dayanarak çizdiği ilk Fâtih Camii plânının Eyüp Sultan Camii'nde de aynen uygulandığı sanılmaktadır. Bu plâna dayanarak, Câmi ile türbe arasında, câmiin iç avlusunun (harem) iki kenarında 10 gözden oluşan medrese odaları bulunuyordu. Bu ilk cami, dikdörtgen plânlıydı ve cümle kapısının önünde üç revaklı (küçük kubbeli) bir son cemaat yeri vardı. Sahının ortasında yarım küre şeklinde bir büyük kubbe, bu kubbenin iki yanında aynı çapta bir yarım kubbe ve mihrap üstü de bir küçük kubbe ile örtülmüştü.

Bu konuda Hadikatü'l-Cevâmi'de şu bilgiler verilmektedir:

“Üçüncü Sultan Ahmed devrinde Eyüp Camii minarelerinin boyları kısa olduğu için, ramazan gecelerinde mahya kurulamadı ve (1723/1724) camiin iki minaresi yıktırılarak yerlerine daha yüksek iki yeni minare yapıldı. Üçüncü Sultan Selim zamanında (1798) yılında da Üçüncü Sultan Ahmed'in yaptırdığı minareler muhafaza edilerek camiin tamamı yıktırıldı ve yeni bir cami yapıldı. Minarelerdeki tarih aşağıdaki gibidir:

*Namaz-ı pencgâhı halka i'lân
İderler ism-i a'zâmla musahhar
Salâ dır Şehdiyâ ehl-i musahhar
Olub şirin edâ larla muharrer
Çıkub âvâzı arşa didi târih*

Sol üstte; Eyüp Sultan Camii minarelerinin şerefe süsleri.
Sol altta; İç avlu kapısının avlu içerisinden görünümü.

Fotografklar: H. Veysel Güleriyüz

*Te'âlâ şâ nuhü Allâhü ekber
1136 (1723/1724)"*

EYÛB SULTAN CAMİİ İÇ AVLU DUVARINDAKİ

Bu bilgiye ait gerçek metin aşağıdadır:

بعد زمان سلاطين عظام همثريه نيجه معميرات و ترميمات ايله خدمتلا اولتوب واصحاب خيراندن دخی آتمکچی زاده احمد پاشا که چوق وقت دفتردار اولمشدر مصلى اوکنده حالاباق اولان ضميمه ۱۰۰۰ تاريخنده بونک همثيله بنا اولمشدر بيکيوزاوتوزالتی تاريخنده عوما سلاطين جامعارينه رمضان شريفده ماهيلر بايق اولوزه فرمان همايون صادر اولديغی ائشاده جامع مزبورک مناره لرينک قامتلى قصبر و ماهيه پايانغه تحملى اولديغی جهندن ابکاش شرفه لى مجددا ايکكى مناره بنا اولمق فرمان اولتوب بيکيوزاوتوزالتیده تمام اولمشدر (تاريخ مناره جديده)

- * نماز پنجگانه خلقه اعلان * ايدر لر اسم اعظمه مسخر *
 - * صلادر شهديا اهل مذاقه * اولوب شيرين اداله محر *
 - * چيقوب اوازی عرشه دیدی تاريخ * تعالی شاهه الله اکبر *
- ۱۱۳۶

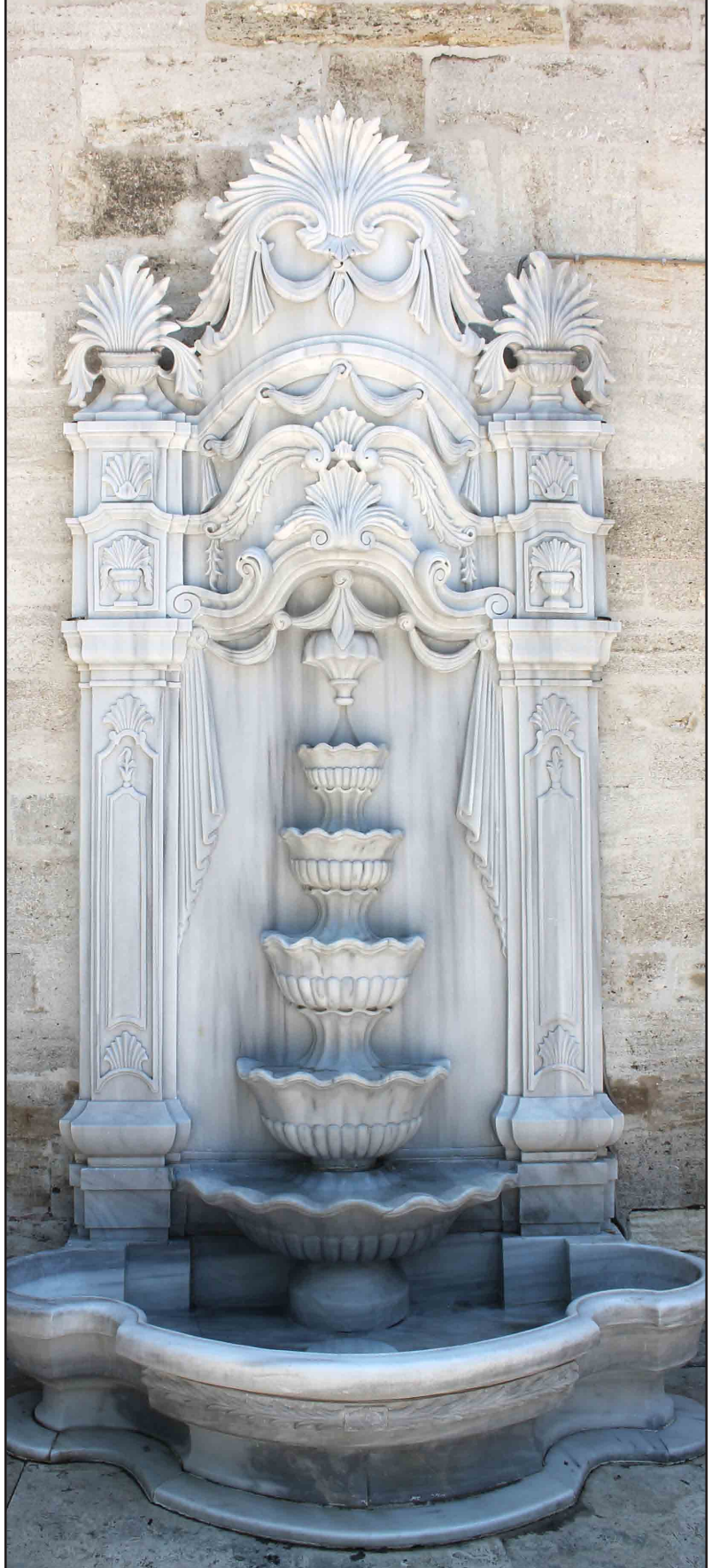
İç avlusunun (harem) ortasında bir şadırvan ve şadırvanın üzerinde de onyedinci yüzyıl vezirlerinden Siyavuş Paşa tarafından yaptırılmış bir hünkâr köşkü vardı ve yine iç avlunun iki yanında beşerden 10 adet medrese odaları bulunuyordu. Câmî yeniden yapılırken bunlar da yıktırılarak kaldırıldı.

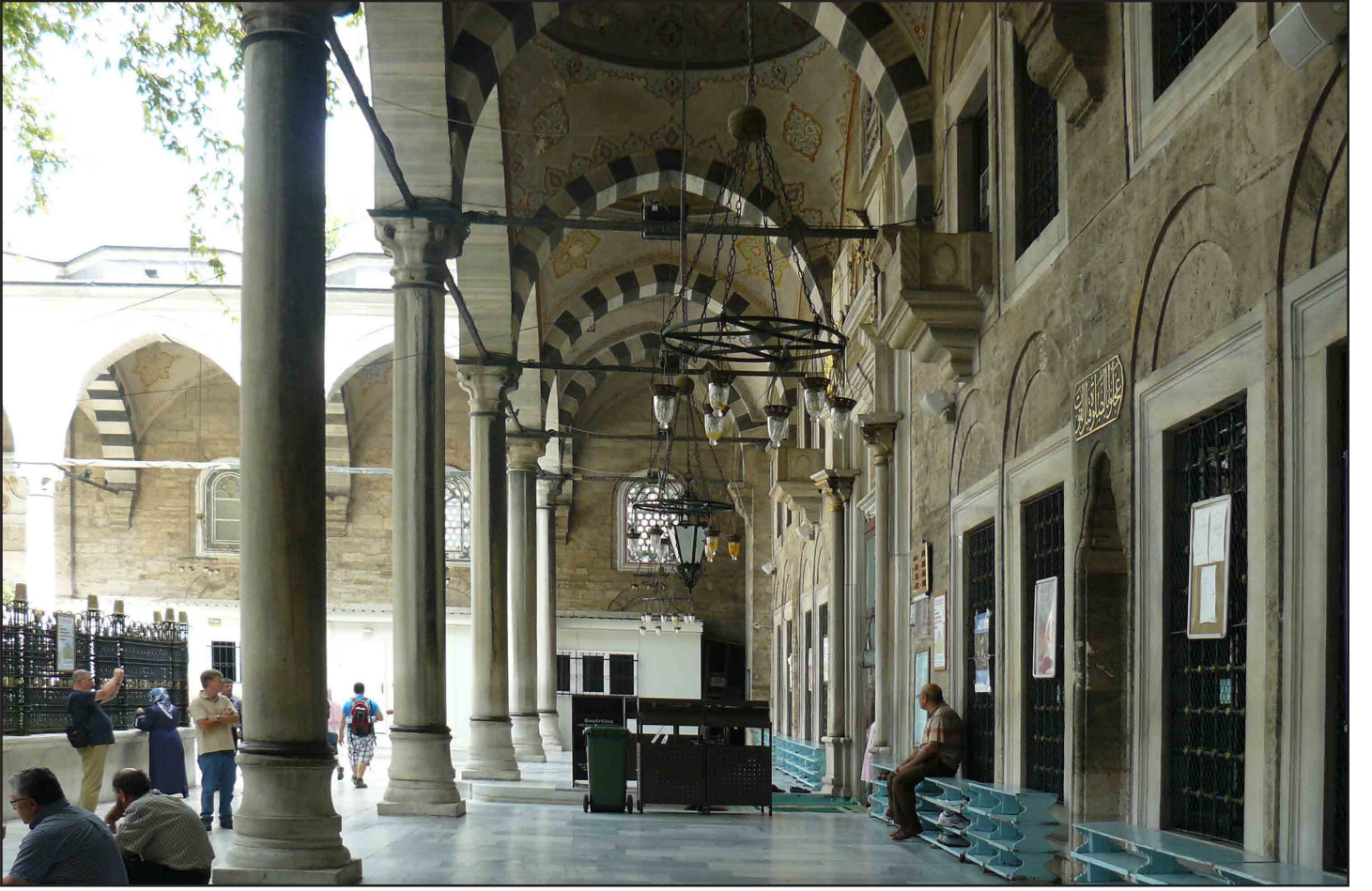
YENİ EYÛP SÜLTAN CAMİİ

Üçüncü Sultan Selim zamanında yapılan bugünkü Eyüp Câmii hakkında yazılmış olan eski bir yazıda bunlar yer almaktadır:

"Câmi, önce yalnızca tâmir edilmek istendi ve tâmir işine 1212 Şevvalinin 12'nci günü bağlandı (30 Mart 1798). Fakat bir haftada câmiin tâmir edilemeyecek kadar harâb olduğu görüldü ve tamirden vazgeçilerek câmiin temelinden yıkılıp yeniden yapılmasına karar verildi. Böylece yeni cami 28 ayda tamamlandı..."

Öte yandan Hadikatü'l Cevâmî'de belirtildiğine göre :

Üstte; Eyüp
Sultan
Cami'i'nin son
cemaat yeri.

Altta; Eyüp
Sultan
Cami'i'nin
cümle kapısı.

Fotografklar:
H.Veysel
Güleriüz.

دریا طرفنده اولان مناره یه ۱۲۳۸ سنه سی ذی القعدة سنک اون دردنجهی چهارشنبه کونی عصر وقتی بقضاء الله تعالی صاعقه اصابتله مناره مزبورک اوست شرفه سنه قدر براز محملری رخنه دار اولدیغندن بافرمان عالی شرفه بالادن یوقاریسی تجدید اولندی تحفه تمیزه کوره بوندن یدی سنه صکره خارج جامعه اولان ایکی محفلاری دارالسعاده اغاسی الحاج بشیر اغا بنالیشدر کندی دخی آده تر به مخصوصه ده مدفوندر

"Derya tarafında olan minareye 1238 senesi zi'l-ka'desinin on dördüncü çarşamba günü asr vakti bi-kazâi'l-iâhi te'âlâ sâ'ika isabetle minâre-i mezbûrun üst şerefesine kadar biraz mahalleri rahnedâr olduğundan, bâ-fermân-ı âlî, şerefe-i bâlâdan yukarısı tecdîd olundu tahkikimize göre bundan yedi sene sonra hâric-i câmi'de olan iki mahfilleri Dârü's-sa'âde ağası el-Hâcc Beşîr Ağa bina eylemişdir kendi dahi anda türbe-i mahsûsada medfûndur.

Solda; son cemaat yerindeki iki mihrapçıktan biri.

Alta; Eyüp Sultan Camii'nin içerisinden bir görünüm.

Fotografılar: H.Veysel Güleriyüz.

Eyüp Sultan Camii'nin son cemaat yerindeki iki mükerribeden biri.

*Fotograf:
H.Veyssel
Güleryüz*

Altta; Camiin sofasından bir görünüm.

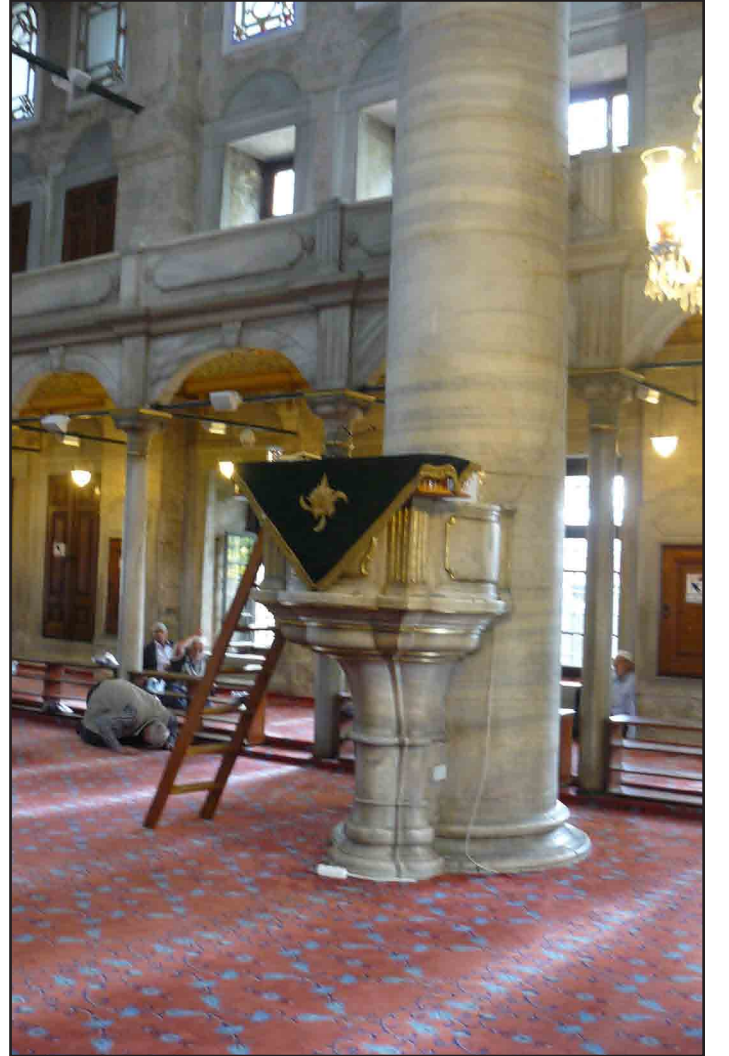
*Sağ altta;
Camiin kürsüsü.*

*Fotograflar:
H.Veyssel
Güleryüz*

Açıklaması ise aşağıdadır:

“Deniz tarafında bulunan minar-eye 23 Temmuz 1823 çarsamba günü yıldırım isabet etmiş ve minarenin üst şerefesine kadar bazı yerleri tahrib olduğundan, şerefesinden yukarısı yenilenmiştir. İncelemize göre bundan yedi yıl sonra cami dışındaki iki mahfil Dârü’s-sa’âde ağası Hacı Beşîr Ağa tarafından yaptırılmıştır ve Eyüp Sultan’daki kendi türbesinde gömülüdür.”

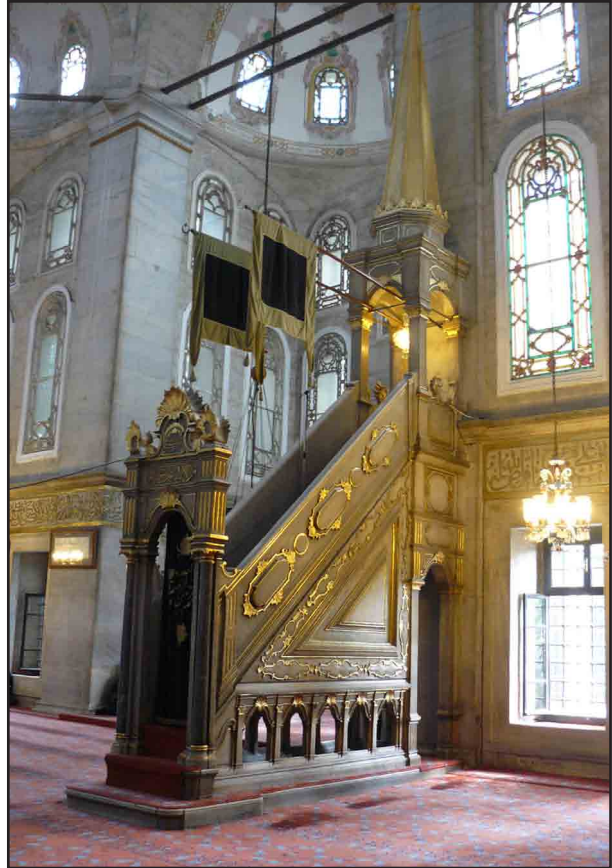
Bugünkü câmiin plâni dik-dörtgen şeklindedir ve mihrâbı çıkıntılıdır. Merkez kubbe, altı sütun ve iki fil ayağına dayanan kemerlere oturtulmuştur. Çevresinde 8 yarım kubbe vardır. Kenarlardaki kubbelerle birlikte mahfeller örtülmektedir. Câmiin iç avlusu (Sahnı) 12 sütuna dayanan 13 revaklıdır (kubbeli). Bunlardan 7

tanesi son cemaat yerini oluşturur.

İç avlunun ortasında ulu bir çınar ağacı vardır. Bunlar en az Fâti̇h devrinden kalmadır. Evliya Çelebi XVII. yüzyıl ortasında aynı yerde iki ulu çınardan bahseder. Câmî yıkılıp yeniden yapılırken bu ağaçlardan birisi kesilmiş olmalıdır. Çınarın etrafı parmaklıklı bir set ile çevrelenmiştir. Parmaklığın dört köşesinde birer çeşme vardır. Halk bu çeşmelere "Kismet Çeşmeleri" adı vermiştir. Evlenme çağı gelip de kismetî çıkmayan kızlar camide namaz kılıp dua ettikten ve türbenin penceresi önünde de Eyüp Sultan'ın ruhundan istekte bulunduktan sonra, bu çeşmelerin her birinden üçer avuç su içerler ve: "Kismetim gürül gürül açılınsin..." diyerek çeşmeleri açık bırakıp ayrılırlar.

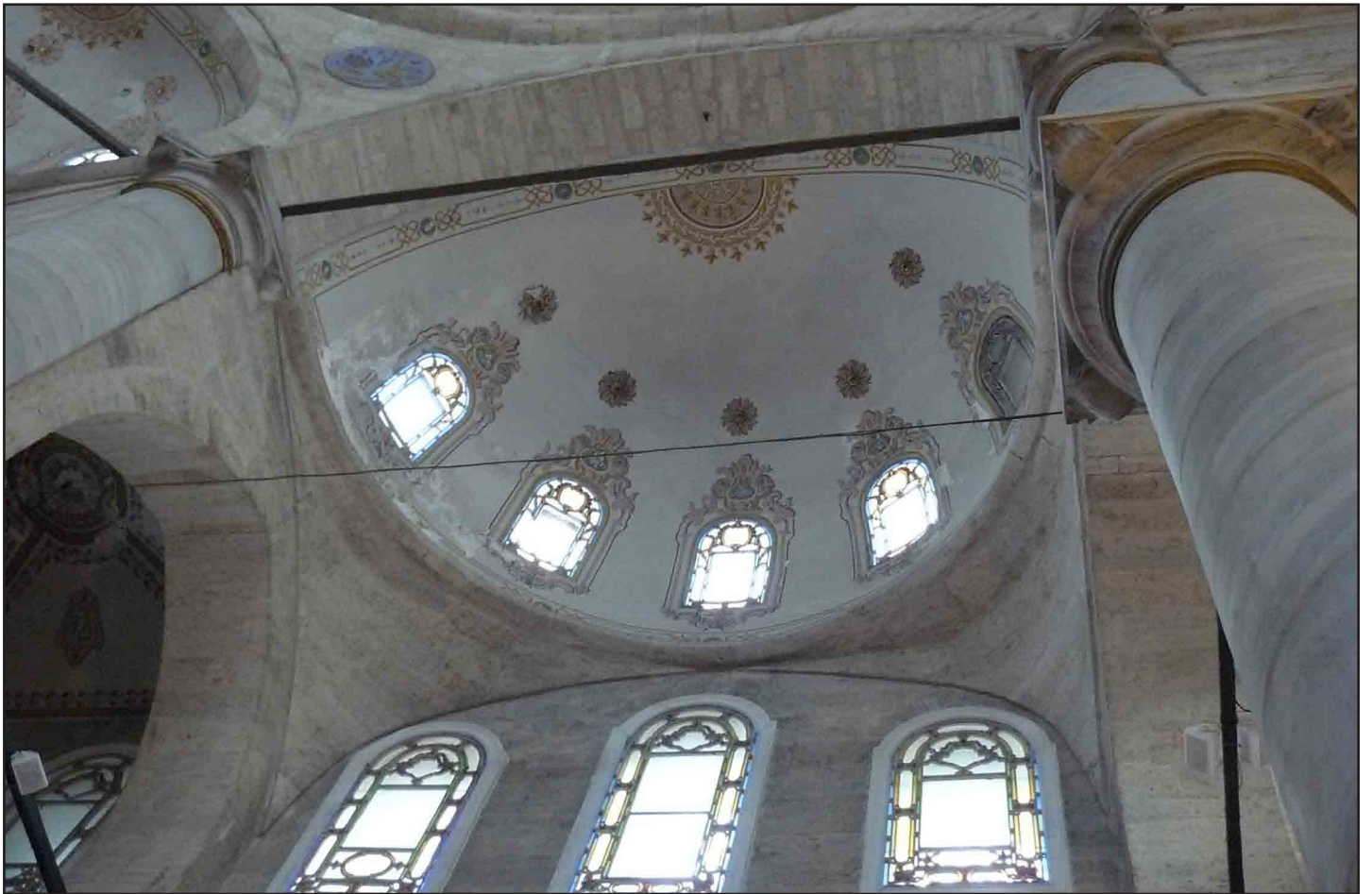

Kürsüde
Kur'an
okunurken

Fotograf:
H. Veysel
Güleriüz

Eyüp Sultan
Camii'nin
minberi.

Fotograf:
H. Veysel
Güleriüz

EYÛB SULTAN CAMİİ İÇ AVLUSUNDAKİ ÇEŞMELER

Eyûb Sultan Camii iç avlusunda, türbenin önündeki çınar ağacını çevreleyen bölümün dört köşesinde aynı formatlara sahip dört çeşmenin bulunduğunu daha önce belirtmiştik. Bunların üzerlerinde bânisi ve yapım tarihleri hakkında herhangi bir bilgi bulunmamaktadır.

Çeşmelerden her biri parmaklıklı duvarların kesiştiği köşelere yerleştirilmiştir. Tepelerinde C kıvrımları ve deniz kabuğu görünümünde stilize akantüs yaprakları görülmektedir.

Altında tuğra formunda Besmele ve her birinde farklı bir âyet bulunmaktadır. Üstlerinde akantüsler ve istiridyeye motifi bulunan nişlerin içinde muslukları yer almaktadır. Her biri oval birer kurnaya sahiptirler.

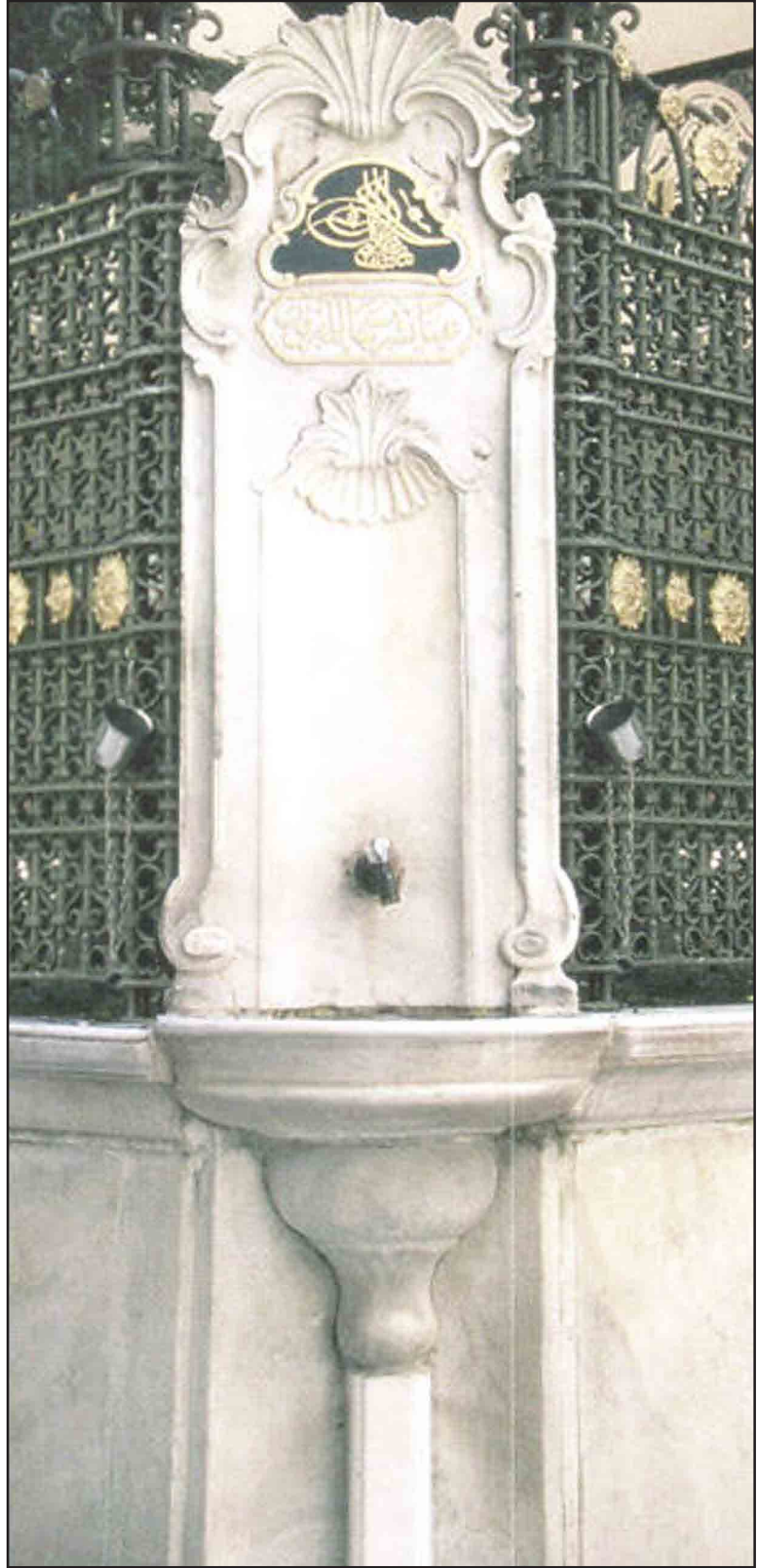
Çeşmelerde yer alan Osmanlıca yazılar sırasıyla aşağıdaki gibidir:

Bismillahirrahmanirrahim
Aynen yeşrabu bihe mukarrebûn

Bismillahirrahmanirrahim
Ve sakâhum Rabbihum şerâben tahürâ

Bismillahirrahmanirrahim
Kitabe ve minel mâ'i külle şeyin hayy

Bismillahirrahmanirrahim
Aynen fihâ tüsemmâ selsebilâ
Eyûb Sultan camiinin iç avlusun-

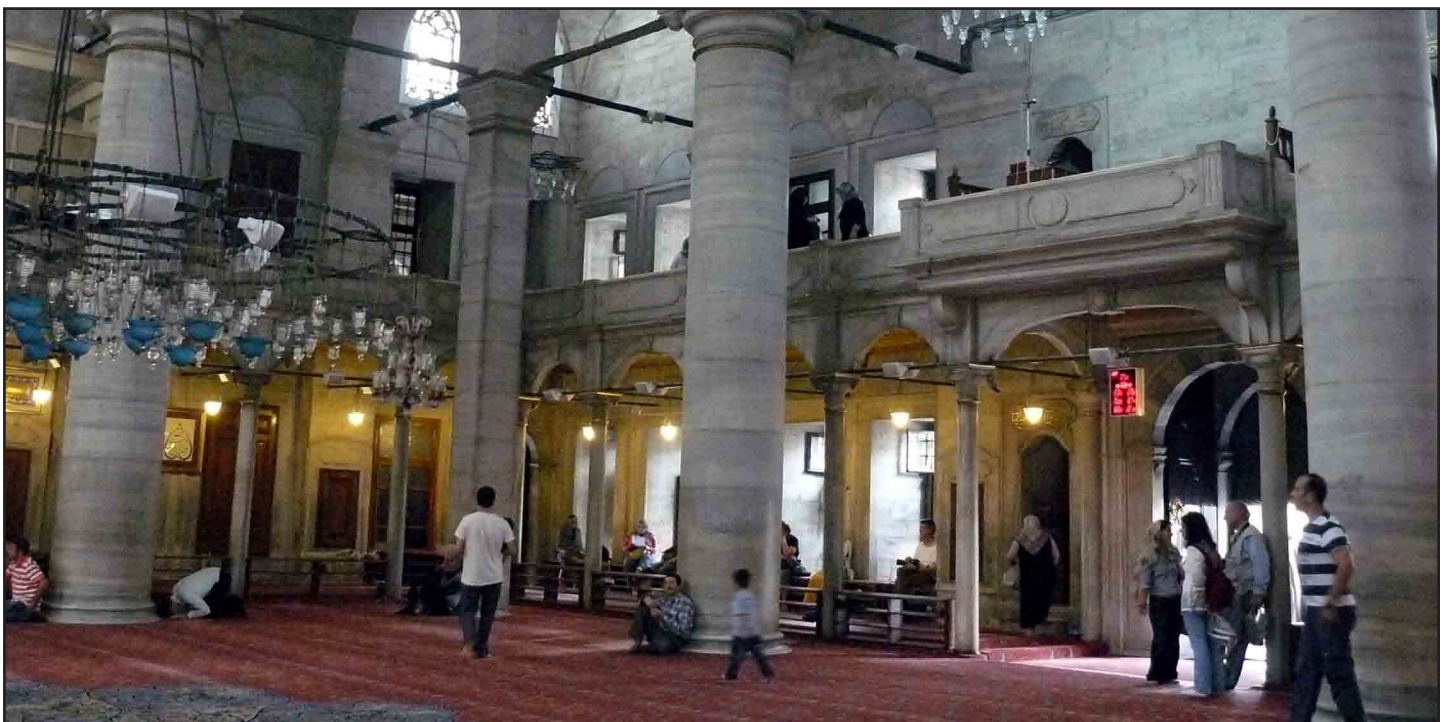

Sol üstte, Hünkâr Mahfili.

*Sol altta, camiir yarım kubbeli tavanından bir görünüm.
Sağda, Eyûb Sultan Camii iç avlusundaki çeşmelerden biri.
Altta ise çeşmelerin alınlıklarında bulunan Osmanlıca yazılar.*

Fotografılar: H.Veysel Güleriyüz

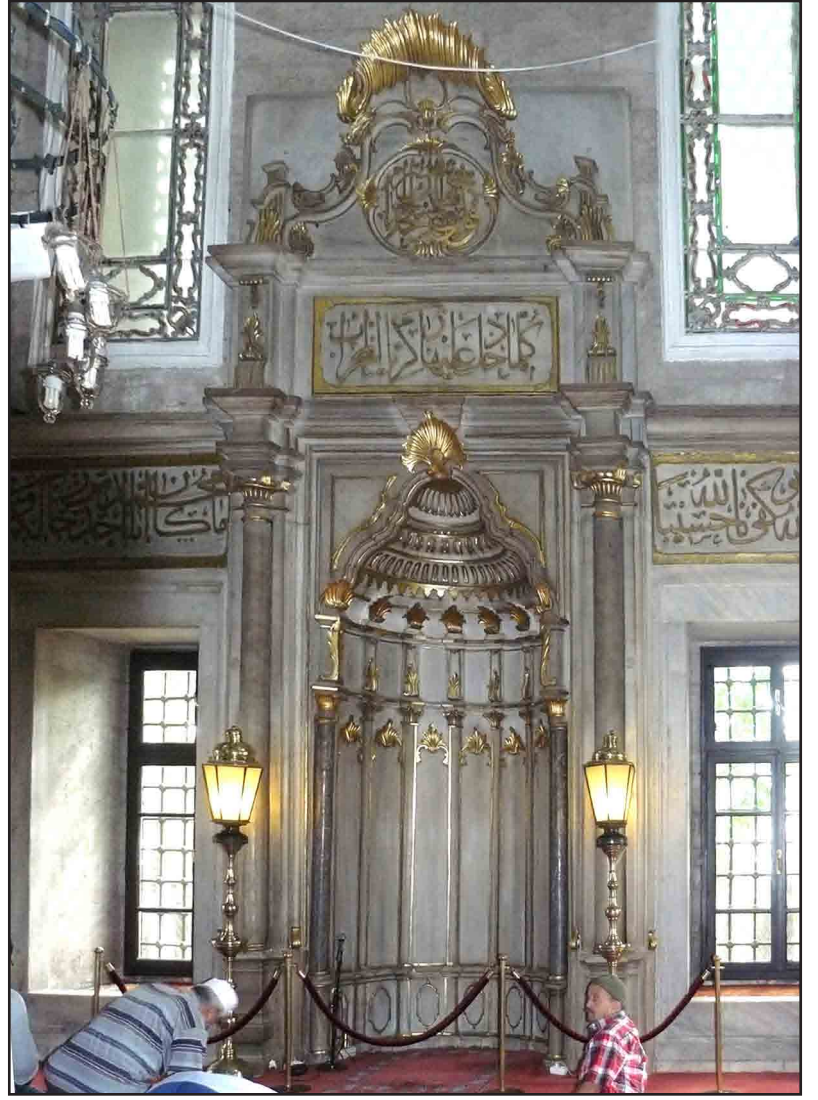
Sol üstte, Eyüp Sultan Camii'nin kubbesinin içeriden görünümü.
Sol altta, camiin içinden cümle kapısına doğru bir görünüm.

Fotograflar: H. Veysel Güleriyüz

daki diğer çeşme ise avlu duvarına bitişiktir ve ampir süsleme özellikleri göstermektedir. Bir ayna taşı ve dalgalı küçük bir kurnadan oluşmaktadır. Ayna taşının tepesinde stilize akantüs kabartması ve iki yanına tuturulmuş kumaş dökümü görülmektedir. İki yanında saksı içerisinde akantüsler yer almaktadır.

Yuvarlak kemerin iç kısmına beş halka ile tutturulmuş kumaş dökümleri, S kıvrımlarının ortasında bir istiridye kabuğu, stilize akantüslerle oluşturulmuş deniz kabuğu motifi, altında kemere tutturulmuş ve iki yana bağlanmış perde dökümleri, ortada yukarı doğru küçülen ve dilimli bir tepelikle son bulan beş kademeli çanak dizisi bulunmaktadır. İki yanda bulunan köşeli, gömme sütunlar tepelerinde akantüsler bulunan kartuşlarla süslenmiştir.

Son cemaat yerinin tam karşısında Eyüp Sultan türbesinin penceresi ve yanında da kapısı bulunmaktadır. Pencerenin önü altın yaldızlı demir parmaklık ile kaplanmıştır ve duvar, 16. yüzyılın çinileri ile bezenmiştir.

EYÛB SULTAN TÛRBESİ

Yukarıda anlatıldığı gibi Ebâ Eyyûb el-Ensârî'nin gömülü olduğu yer belli olunca Fâtiḥ Sultan Mehmed üzerine bir türbe ve onun kible yönüne de bir cami yapılmasını emretmiştir.

Üstte,
Camii'in
mihrabı.
Altta, Cümle
kapısının
üzerindeki
kitabe
Fotograflar:
H. Veysel
Güleriyüz

Eyüp Sultan Camii'nin cümle kapısının üzerindeki kitabe.

*Fotograf:
H. Veysel
Güleryüz*

Böylece 1456 yılında yaptırılan türbe birçok eklentilerle günümüze kadar en iyi şekilde gelmiştir.

Sekizgen bir plâna göre, köşeleri yarım sütunlarla takviye edilerek köfeki taştan inşâ edilen türbe, merkezî bir kubbe ile örtülmüştür. İlk yapıldığı zaman, bugünkü durumundan oldukça farklı ve daha sade bir görünümü olan türbeye Birinci Sultan Ahmed, İkinci Sultan Ahmed, Üçüncü Sultan Selim ve İkinci Sultan Mahmud çeşitli eklentiler yaptırmıştır. Bunun sonucu olarak Fâtiḥ Sultan Mehmed'in esas yapısı kuzey ve güney yönlerindeki ek bölümler arasında sıkışıp kalmıştır.

Bugün türbeye, cami ile ortak bir avludan girilmektedir. Bu avlunun ortasında ise demir parmaklıklar içerisine alınmış, ihtiyar bir meşe ağacı dikkati çekmektedir. Söylentiye göre bu ağaç Ebâ Eyyûbel-Ensârî'nin mezarını belirlerken Ak Şemseddin'in

diktiği küçük dal parçası imiş. Buraya dikilen ikinci dal zamanla büyümüş, gelişmiş, fakat caminin ikinci yapımı sırasında kesilmiştir. Üçüncü Sultan Selim'in yaptırdığı ve dört tarafına Barok üslûpta birer çeşmenin eklendiği, bu parmaklıkta onun Mevlevî muhibbi olduğunun işareti sikkeler bulunmaktadır. Yukarıda da anlatıldığı gibi, halk arasında yaygın bir inanca göre evlenme çağına gelip henüz kısmeti çıkmayan kızlar «Kısmet Çeşmeleri» diye tanınan bu çeşmelerden su içince çeşmelerini açık bırakırlarmış. Böylece akan sular gibi kısmetlerinin açılacağı düşünülürmüş...

Birinci Sultan Ahmed zamanına kadar ilk şekli ile gelen türbeye birtakım ekler yapılmıştır. Bu arada avluya bakan cephe İznik çinileri ile kaplanmış, girişin yanına bronz şebekeli bir hacet penceresi açılmıştır. Üzerinde «Allah hû la ilâve illallah el melîk-ül

Hakk-ı mübîn» yazılı hacet penceresinin metal koruması ziyaretçilerin devamlı olarak el sürmelerinden dolayı pırl pırl parlamaktadır.

Nişancı Ahmed Paşa, türbeye bitişik bir sebil yaptırmış, Üçüncü Sultan Selim geniş bir saçaklık ilâve ettirmiş, giriş kapısı üzerine de Üçüncü Sultan Ahmed zamanında yapının esaslı onarım gördüğünü belirten Arapça bir tamir kitabesi yerleştirilmiştir.

Yuvarlak kemerli bir kapıdan türbenin sofasına girilmektedir. Hemen girişte Birinci Sultan Ahmed'in haremağası Şeyhülharem El-hâc Mustafa Ağa'nın mermer sandukası yer almaktadır. Sofada çeşitli devirlere ait zengin çini örnekleri bir araya toplanmıştır. Burada, onaltıncı yüzyıldan başlayarak ondokuzuncu yüzyıla kadar tarihlendirilen İznik ve Kütahya çinileri görülmektedir. Mavi-beyaz, fîrûze, yeşil ve mercan kırmızısı renklerinde değişik kompozisyonlar bir araya getirilmiştir. Benzerlerine Topkapı

Sarayı ile Yenicami'nin hünkâr kasrında rastlanan son derece güzel örneklerin yanı sıra hiçbir özelliği olmayan parçalara da rastlanmaktadır. Burada küçük bir hücre içerisinde Birinci Sultan Mahmud'un Topkapı Sarayı'ndan gönderdiği Hz. Peygamberin ayak izi de bulunmaktadır. Hücrenin üzerinde de 1731 tarihli tâlik yazılı bir kitabe yerleştirilmiştir.

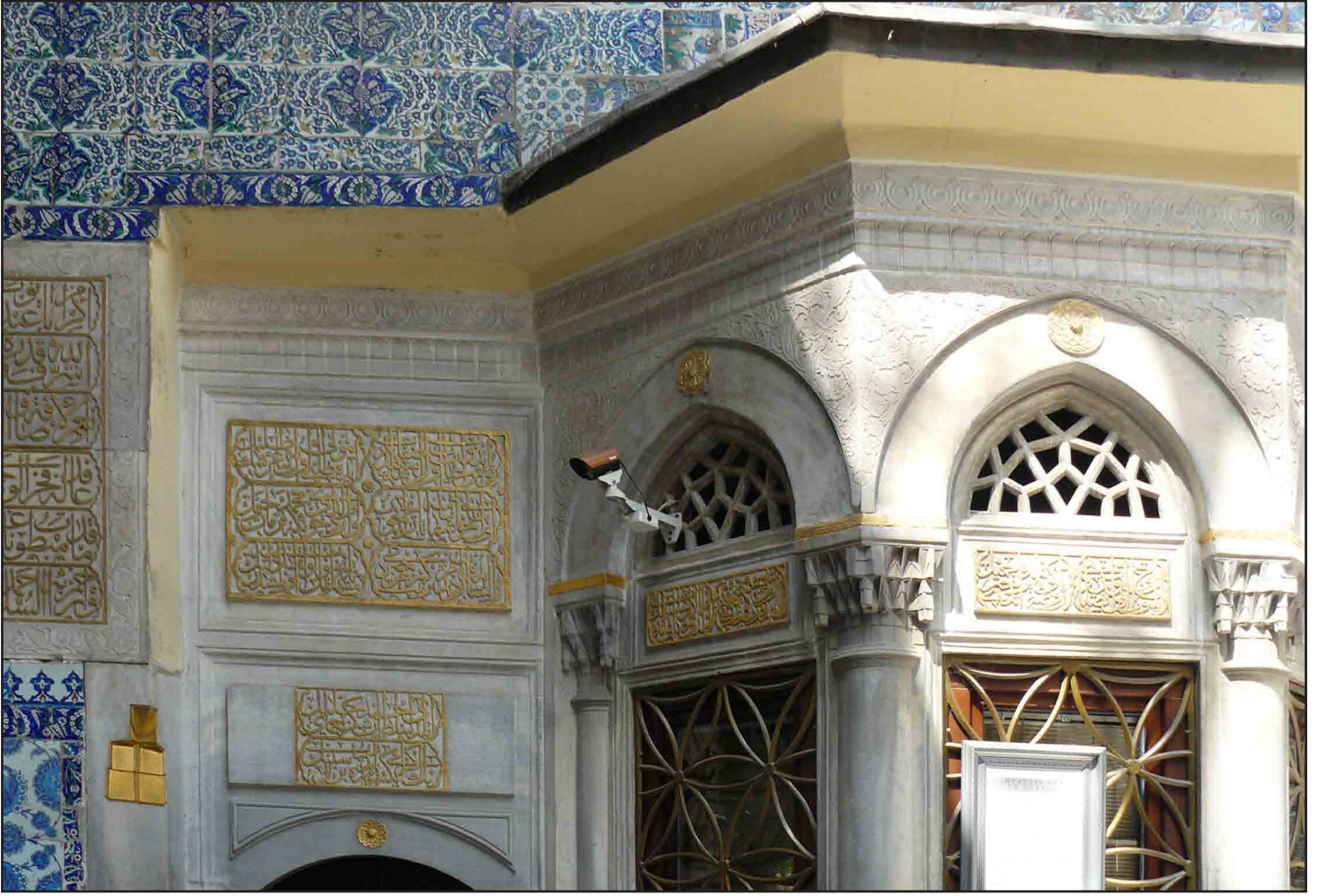
Sandukanın bulunduğu yere Sofa'dan iki basamakla çıkılmaktadır. Önde alçak ve iki kanattan meydana gelen sedef kakmalı bir parmaklık, bunun arkasında da oldukça ağır demir kapılar yer alır.

Türbenin ortasında Ebâ Eyyûb el-Ensârî'nin sandukası vardır. Sanduka Üçüncü Sultan Selimin yaptırdığı Barok üslûbdaki oymalı gümüş bir metal parmaklık ile çevrelenmiştir. Bunun üzerinde de gümüş kabartma olarak Amme, Fatiha sureleri ile tâlik yazılı bir kitabe bulunmaktadır.

Eyüp Sultan Camii'nin iç avlusu ve Türbenin görünümü

Fotograf: H. Veysel Güleriyüz

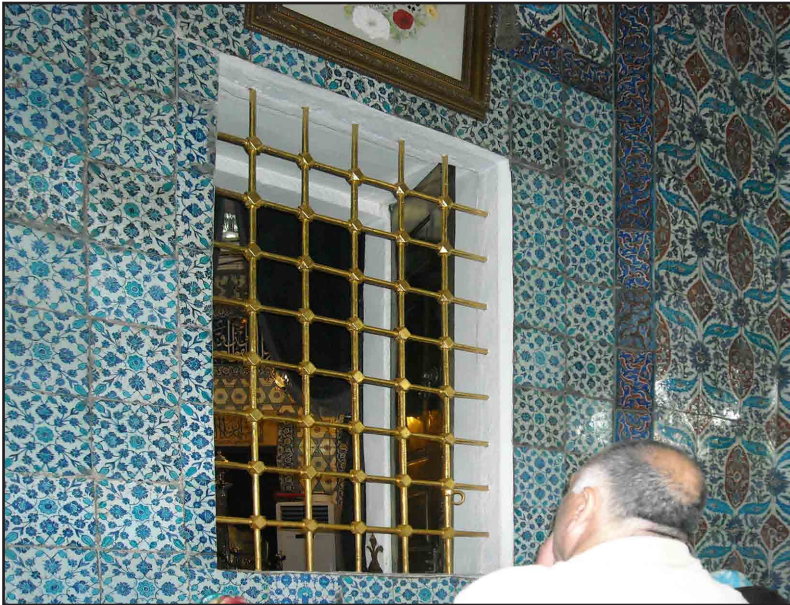

Eyüp Sultan
Türbesinin
girişi.
Altta;
Türbenin
içindeki
pencere.

Fotograflar:
Semahat
Güleryüz

Hadîkat-ül Cevâmî'de anlatıldığına göre; Üçüncü Sultan Selim zamanında 1792 yılında yapılan tamirat sırasında pirinçten türbeye dökme pencere kapakları ve dökme sim kafes yapılmıştır. Bunlar Yesârîzâde'nin hattı ile aşağıdaki gibi yazılmıştır:

*Alemdâr-ı kerîm şâh-ı risâlersin
Mu'nim ol benim dd'im bi-hakk-ı
hazret-i Bârî
Selîm-i ilnâmîher dem yüz sürer bu
ravza-i pâke
Şefâ'atle kerem kıl yâ Ebâ Eyyûb-i
Ensârî*

Sandukayı örten atlas örtüyü 1819 yılında türbeyi tamir ettiren İkinci Sultan Mahmud hediye etmiştir. Bu örtünün üzerindeki yazıları da devrin ünlü üstadı Hattat Rakim Efendi ile pâdişâhın kendisi yazmıştır.

Sandukanın ayakucunda mermer bilezikli bir kuyu vardır. Bir söylentiye göre bu kuyu kabrin keşfi sırasında var olan pınara ait bulunuyormuş. Aynı zamanda üzerine de Birinci Sultan Ahmed zamanında, 1607'da tamir edildiğini belirten sülüs yazılı bir kitabe yerleştirilmiştir.

Osmanlı pâdişâhları türbenin içerisini kıymetli hediyelerle adetâ

bir müze hâline getirmiştir. Sultan İbrahim sandukanın baş ve ayakucuna büyük ölçüde gümüş şamdanlar koydurmuştur. Kandillikte asılı değerli 36 adet buhurdan ve zemzemlik Üçüncü Sultan Ahmed'in hediyesidir. Ayrıca koyu siyah zemin üzerine altın sırma ile kelime-i tevhid işli on dört perde, tam anlamı ile bir sanat eseridir. Bu perdeler Ravza-i Mutahhara için yapılmış, fakat Birinci Dünya Savaşı'nın başlamasıyla yerine götürülemeyerek buraya konmuştur.

Eyûb Sultan Türbesi Osmanlı yazı sanatı yönünden de üzerinde durulması gereken pek çok eseri ihtiva eder. Ancak kıymetli yazmaların bir kısmı Evkaf Nazırı Hayri Efendi zamanında Evkaf-ı İslâmiyye Müzesi'nin kuruluşu sırasında oraya kaldırılmıştır. Bunun yanı sıra bugün de türbede değerli yazı örneklerine rastlanmaktadır. Burada Üçüncü Sultan Ahmed'in, İkinci Sultan Mahmud'un ve Mustafa İzzet Efendi'nin çok güzel yazıları vardır. Ayrıca İkinci Abdülhamid'in hocası Hattat Celâled-

din Efendi'nin, kabrin Ak Şemseddin tarafından bulunduğunu anlatan sülüs levhası, Fâtih Sultan Mehmed'in tuğrası da görülmeye değer eserler arasındadır.

Türbedeki Hazret-i Muhammed'in (SAV) ayak izi. Fotoğraflar: Semahat Güleriyüz

Eyüp Sultan türbesi, Fatih vakfiyesi gereğince, Cuma geceleri açık bulunur ve Kur'an okunurdu.

Diğer hayır sahipleri de Pazartesi ve Kadir geceleri açık bulundurularak Kur'an okutulmasını sağlamışlardır. İşte bu nedenledir ki çevresi birçok kabir ve türbelerle donanmış ve bu tüm Eyüp ilçesine yayılmıştır.

Eyüp ilçesi dînî bir yöre durumuna geldiğinden birçok mimarî yapı oluşturulmuş, san'at eserleri, lâhitler, mezar taşları, hazireler inşa edilmiştir.

ÇEVRESİNDEKİ KABİR VE MEZARLAR

Türbenin sağ tarafındaki Sebil, Kızlarağası Mustafa Ağanın hayrâtıdır ve türbesi de içerisindedir. İkinci Osman'ın validesi Mahfirûz Hatice Sultan da Cüzhâne yaptırmış ve kendisi de yanına defnedilmiştir.

Civarında Kızlarağası Beşirağa, Sadırâzam Semiz Ali Paşa, Gürcü Mehmet Paşa, ve Memişzade Mehmet Paşa, Lala Paşa ile Ayas Paşa, Müeyyedzade Abdurrahman, Ali bin Mehmet Efdalzade gibi zamanın devlet ve ilim adamları defnedilmiştir. Hadîkat-ül Cevâmî'de burada Ali Kuşcu'nun bile bulunduğunu yazmaktadır.

Eyüp Sultan Camii çevresindeki türbelerin görünümü.

Kaynak: Hayat Tarih Mecmuası, Eyüp Sultan Camii, Yazan: Reşat Ekrem Koçu, Fotograf: Dikmen Diköz.

Eyüp Sultan Türbesi'nin içerisinden iki ayrı görünüm.

Fotografılar: Semahat Güleriyüz

Bir görünüm.

Fotograf:
H.Veysel
Güleriüz

Altta;
Mihrişah
Valde sultan
İmaretinin
Gravürü

Çevresinde Olan Başlıca Türbeler:

- Ferhat Paşa türbesi (Vefat tarihi 1504 İran Seraskeri ve Sadrâzam).
- Nişancı Feridun Paşa türbesi (1583).
- Mehmet Paşa türbesi (Vefat tarihi 1655 Defterdar)

- Siyavuş Paşa türbesi (Vefat tarihi 1611 Sadırâzam, çinileri ve sandukası çok güzeldir)

- Pertev Mehmet Paşa türbesi (Vefat tarihi 1547 Vezir)

- Sokullu Mehmet Paşa türbesi (Vefat tarihi 1579 Veziriâzam, medrese ve kütüphanesi vardır)

- Mustafa Bîak Paşa türbesi (Vefat tarihi 1575 Kaptan-ı derya)

- Hüsrev Paşa türbesi (Vefat tarihi 1825 Kaptan-ı derya, Serdar-ı ekrem)

- Mihrişah Sultan türbesi (Vefat tarihi 1795 Üçüncü Mustafa zevcesi Üçüncü Selim'in imaret ve sebili de vardır).

Mimar Kemalettin Bey'in klâsik üsluba göre yaptığı Sultan Reşat türbesi'nin içi çinilerle bezelidir. Eyüp'un diğer bir özelliği de Osmanlı Hükümdarları burada kılıç kuşanırlardı ki, bu İkinci Bayazıt'da başlamış, son hükümdara kadar süregelmiştir.

